

ALTI GÜZEL AHLAK

es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berakâtühû.

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri!

Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah gönüllerinizin muradlarını ihsan eylesin... Cennetiyle cemaliyle sevdiklerinizle beraber sizleri müşerref eylesin, taltif eylesin... Yâni, dünya ve ahiretin her türlü hayırlarını sizlere temenni ediyorum; sağ olun, var olun...

Sizlere Almanya'dan hitap ediyorum. Bir aile toplantısı yaptık Münih'te, çok güzel geçti. Sevgi üzerine benden konuşmalar aldılar. İnşallah, onların bantlarını Türkiye'ye getireceğim veya göndereceğim. Cumanız mübarek olsun...

Sizlere, Hazret-i Ali *radiyallahu anh* Efendimiz Hazretleri'nin naklettiği bir hadis-i şerifi okumak üzere konuşmama başlıyorum. Deylemî'nin *Müsnedü'l-Firdevs* isimli eserinde kaydettiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz buyurmuş ki:

سِتَّةُ أَشْيَاءَ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي سِتَّةٍ مِنَ النَّاسِ أَحْسَنُ
الْعَدْلُ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي الْأُمَرَاءِ أَحْسَنُ
وَالسَّخَاءُ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي الْأَغْنِيَاءِ أَحْسَنُ
وَالْوَرَعُ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي الْعُلَمَاءِ أَحْسَنُ
وَالصَّبْرُ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ
وَالتَّوْبَةُ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي الشَّبَابِ أَحْسَنُ
وَالْحَيَاءُ حَسَنٌ وَلَكِنَّ فِي النِّسَاءِ أَحْسَنُ¹

(*Sittetü eşyâe hasenün, ve lâkinne fî sittetin mine'n-nâsi ahsen*) “Altı şey vardır, güzeldir, kendisi mahiyeti itibarıyla güzel şeydir; ama altı tip, altı cins insana daha çok yaraşır, onlarda daha güzel olur.” diyor Peygamber *salallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz.

O halde bu hadis-i şerifi ben anlatmaya çalışayım, mümkün olduğu kadar açık bir şekilde; siz de dikkatle dinlemeye çalışın! Altı güzel şey öğreneceğiz ama, “Bu altı şey herkeste olursa iyi de, özellikle şu altı kişide, şu altı tür in-

¹ Deylemî, *Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, 2/230 (3492); *Râmûzu'l-Ehâdis*, 279/6.

sanda olursa daha iyi.” diyor. Böylece, bu güzel şeylerin kime daha çok yakıştığını da öğrenmiş olacağız.

Bu başlangıçtan sonra saymaya başlıyor altı şeyi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz. Buyuruyor ki:

(*el-adlû hasenün ve lâkinne fi'l-ümerâi ahsen, ve's-sehâü hasenün ve lâkinne fi'l-ağ-niyâi ahsen, ve'l-vera!u hasenün ve lâkinne fi'l-ulemâi ahsen, ve's-sabru hasenün ve lâkinne fi'l-fukarâi ahsen, ve't-tevbetü hasenün ve lâkinne fi's-siyâseti ahsen, ve'l-hayâü hasenün ve lâkinne fi'n-nisâi ahsen.*) Hazret-i Ali *radiyallahu anh* Efendimiz'den. Bu tövbe konusundaki cümlede, (*fi's-siyâseti*) yerine (*fi's-sebâbeti*) diye de rivayet var. Yâni, bazı yerlerde kelime değişik rivayet edilmiş. Buna göre şimdi bunların izahına başlayalım:

a. Adalet

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hadis-i şerifindeki birinci cümlesi:

(*el-adlû hasenün*) “Adalet güzel şeydir; (*ve lâkinne fi'l-ümerâi ahsen*) fakat, emirlerde daha güzeldir.” Birinci cümle bu.

Adalet ne demek?.. Her şeye ölçüsüne uygun, münasib miktarda, uygun miktarda hakkını vermek demek. Hattâ, namazdaki secde, kıyam, rükû, sücud gibi namazın bölümlerine hakkını vermeye de, bu kökten *ta'dîl-i erkân* derler; namazın erkânına hakkını vermek, adaletli, ölçülü yapmak, yâni hızlı hızlı kılmamak, aceleye getirmemek, yarım yamalak yapmamak demek.

Ta'dîl-i erkân, namazı kılan insanın dikkat etmesi gereken önemli bir husus. Ağır ağır, ölçülü ölçülü, ciddi ciddi, vakur vakur, Allah'ın seveceği şekilde kılacak namazı, hakkını verecek. İşte her şeyde hakkı vermeye, hakkı gözetmeye adalet deniliyor.

Mesela, anne baba evlatları arasında adalet edecek; birisini kayırıp ötekisini mağdur etmeyecek... Mesela, hükümdar tebeasına adalet gösterecek, haksızlık etmeyecek. Emretmek, buyruk buyurmak hakkına sahip olan ve emir denilen kişi adalet edecek, haksızlık etmeyecek. Herkes, her yerde adalete riayet edecek. Hatta Kur'ân-ı Kerim'de:

وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ²

(*Ve lev alâ enfüsiküm evi'l-vâlideyni ve'l-akrabîn*) buyrulmuş. Yâni, “Herhangi bir konuda doğruyu söylemek, doğruyu yapmak, adalet yapmak, sizin bizzat kendinizin aleyhinde bile olsa, adaletten ayrılmayın! Ana babanızın aleyhinde bile olsa, yine adalet ne ise onu yapın; yâni ananızı, babanızı kayırmaya kalkmayın! Akrabalarınızın aleyhinde bile olsa, hak ne ise, adalet ne ise, doğru ne ise onu söyleyin, onu yapın!” diye Kur’ân-ı Kerim’de Allah Teâlâ Hazretleri emrediyor.

Demek ki Müslümanın, imanlı bir insanın, Allah’tan korkan bir insanın, ahireti düşünen bir insanın en önde düşüneceği noktalardan birisi, en başta, hiç ihmal etmeden riayet edeceği bir esas, adalettir.

الْعَدْلُ أَسَاسُ الْمُلْكِ

(*el-adlû esâsü'l-mülk.*) Esas, temel demek. *Mülk* de, egemenlik demek. Hani “Benim şu mülküm var, bu mülküm var!” diyoruz, o

² 4/Nisâ, 135.

mânâya değil. *Mülk*; meliklik, hükümdarlık, egemenlik, hükümrancılık demek...

(*el-adlû esâsü'l-mülk.*) “Adaletle hareket etmek, hüküm sürmenin, yönetmenin, idare etmenin temelidir, esasıdır.” Adalet olmadığında yürümez.

Almanya’da geziyorum ben, şöyle etrafa bakıyorum: Her taraf fabrika dolu, herkes çalışıyor. Harıl harıl çalışan bir millet, insan imreniyor. Burada yaşayan bizim kardeşlerimiz de harıl harıl bu ölçüde çalışıyorlar. İnce ince kurallar koymuşlar. Herkes her yerde kurallara uyuyor. Yolda giderken, yolun seyr ü seferinin icap ettiği kurallara uyuyor. Her yerde kurala uyuyor. Kurala uymadığı zaman da, hemen onun cezasını görüyor. Tabi, adaletin sağlanması için de gerektiğinde onu koruyacak yan tedbirleri almak lazım!

Adalet güzel şeydir. Toplum için şarttır, toplum adaletsiz olmaz; hükümrancılık, idarecilik adaletsiz olmaz ama; (*ve lâkinne fi'l-ümerâi ahsen*) yöneticilere, emir komuta sahibi olan kimselere daha güzeldir.

Arapça'da buyruk buyurma makamında bulunan herkese *emir* denilir. İlle komutan, askerî emir manasına değil. Mesela, diyelim ki, siyasi bir kuruluş veya içtimai bir kuruluş veya hut daha başka ticârî bir kuruluşun başındaki kimse, yâni orada en son söz sahibi, emir verme salâhiyetine sahip kimse; ona emir denilir. Adalet emirlere daha çok yakışır.

Neden?.. Çünkü makamın başındadır, üstündedir, söz onun ağzından çıkıyor. Son söz onun ağzından çıkıyor. Eğer o adaletli davranırsa, adalete riayet ederse, adaleti kollarsa; onun yönetimi altındaki her şey güzel olur, iyi olur.

Peki, adalet etmemek nedir?.. Zulümdür. Adaletin karşıtı olan kavram, zulümdür. Adalet etmeyen insan, zulmetmiş olur. Mesela, birisinin hakkını çiğnedi. Çocuklarından birisini kayırdı, ötekilerin hakkını çiğnedi. Mirasta haksızlık yaptı, öteki mirasçıların hakkını çiğnedi... Veyahut daha başka bir yerde, birilerinin önüne geçti, sırasını aldı, hakkını aldı... Bunların hepsi zulüm...

Veyahut da elinde güç kuvvet var, iktidar var. O zaman bu kuvvetini, gücünü kötüye kullandı, başkalarının haklarını gasbetti. Bu zulümdür.

Zulüm, insanın başkasına karşı haksızlık yapmasına derler.

الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ³

(ez-zulmü zulümâtün yevme'l-kıyâmeh)

“Zulüm, kıyamet gününde o kişinin karanlıklar içinde kalmasına, çok fenâ duruma düşmesine sebep olacak.”

Onun için emretme durumunda olan baştaki kimselerin, herhangi bir dairenin idarenin başındaki insanın, adalete riayet etmesi çok önemli! Adaletsiz davranması da çok fena...

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hadis-i şerifinde buyuruyor ki:

“Her emir, yâni emretme salâhiyetine mâlik olmuş olan, o salâhiyet elinde bulunmuş olan emir ve komuta sahibi her insan, kıyamet gününde mahşer yerine hesaba, elleri boynuna bağlı olarak gelir.”

³ Buhârî, “Mezâlim”, 9 (2447); Müslim, “Birr ve’s-sıla”, 57 (2579).

Yâni esir gibi gelir. Hani insanlar yakalanıyor da kaçmasın diye kolları kelepçeleniyor. Veyahut başka ülkelerde görüyoruz, kolları ensesine arkasından bağlanıyor veyahut belinden arkasına bağlanıyor ki, kolları serbest kalmasın diye...

“On kişiye veya on kişiden daha fazla insana başkan olmuş, emir olmuş her kimse, kıyamet günü mahşer yerine elleri bağlı gelecek. Eğer emrettiği kimselere, maiyetinde olan kimselere, komutası altında olan kimselere adaletli davranmışsa, bağları çözülecek. ‘Tamam, sen adaletli davranmışsın, haksızlık yapmamışsın, ezmemişsin, üzmemişsin, zulmetmemişsin.’ diye elleri çözülecek.

Eğer zulmetmişse; bağları üzerine bağlar bağlanarak, tekrar tekrar bağlanarak, kat kat bağlanarak cehenneme atılacak, cayır cayır yanacak, cezasını çekecek, azabı görecek.” deniliyor.

Demek ki adalet güzel bir şey... Her şeyde adaletli olmaya dikkat edelim! Yâni menfaat gözetmeden, herhangi bir tarafın menfaatini gözetmeden, herkese hakkını vermeye gayret edelim!

Öyle olurdu ki Peygamber Efendimiz'in karşısına davalı ve davacı olarak iki insan geldi; birisi gayrimüslim, birisi Müslüman... Gayrimüslim Müslümana bir şey vermiş; o ona geri vermemiş. Gayrimüslim gelmiş, (*Yâ ebe'l-Kâsım!*) diyor, Rasûlüllah diyemiyor. Peygamber Efendimiz'e iman etmemiş daha, Hristiyan veya Yahudi olarak kalmış. (*Yâ ebe'l-Kâsım!*) "Ey Kasım'ın babası!" diye hürmetkâr bir ifade ile hitap ediyor. "Ben bundan şikâyetçiyim!" diyor.

Peygamber Efendimiz, iki tarafı dinliyor... Bakın, birisi Müslüman, ötekisi Müslüman değil. Müslüman olmayan haklıymış, Müslüman haksızmış. Peygamber Efendimiz Müslümanın haksız olduğunu söylüyor, ötekisine hakkını vermesini söylüyor.

Sonra kitaplardan öğreniyoruz, o haksızlığı yapan kimse münafıklardanmış. İslâm toplumu içinde olup da kalbi inanmamış, zahiren inanmış gibi görünen bir kimseymiş. Sonra da cezasını çekmiş diye okuyoruz.

Ama burada Peygamber Efendimiz'in davranışı önemli... Karşısındaki Müslüman olunca, "Müslümanı kayırayım, ötekisini ezeyim!" diye

düşünmüyor. Gayr-i müslim bile olsa hakkını veriyor.

Herkes her yerde hakkı tutacak, hakkı söyleyecek, hakkı işleyecek, adaletten yana olacak, zulümden yana olmayacak, zalimi de desteklemeyecek. Bu bir...

Allah hepimize adaletli olmayı, âdil olmayı nasip eylesin...

Bu arada bir şey söyleyeyim. Bir hadis-i şerifte müjdelenmiş: “İlmini uygulayan, ilmiyle amil olan, ilmine göre faziletli bir hayat süren, takvalı, sâlih bir âlim ile adaletli emirin, öldüğü zaman bile vücudu toprakta çürümez. Toprak onların vücutlarını yemez, toprak etmez, çürütmez.” diye bildirilmiş.

Bu okunmuş Harun Reşid’in huzurunda. O da merak etmiş. Hadis doğrudur. Peygamber Efendimiz öyle buyurmuşsa, muhakkak Efendimiz’in söylediği doğrudur. Ama bir Sâsânî hükümdarı var, Enûşirvan veya Nûşirevan diye bizim halkımız da duymuştur. Enûşirvan adaletli imiş, Enûşirvân-ı Adil derlemiş. Onun kabri de o Harun Reşid’in başşehrinin yakınında bir yerde imiş.

Biz ziyaret ettik oraları. Tâk-ı Kistrâ'nın olduğu, hani Peygamber Efendimiz doğduğu zaman, Kistrâ'nın sarayının duvarı çatlamış, kemeri yıkılmış diye rivayetler var. *Medâin* deniliyor İslâm kaynaklarında, batı kaynaklarında *Ptezifon* deniliyor; Kistrâ'nın sarayının olduğu yer. Herhalde orada imiş kabri de adaletli Enûşirvan'ın.

Harun Reşid bu hadis-i şerifi duyunca demiş ki:

“Bakalım, şu Enûşirvan hakikaten adil mi? Açın bakalım kabrini!” demiş.

Açmışlar kabrini, bakmışlar ki, Enûşirvan aynen çürümeden duruyor. Hadis-i şerifin bildirdiğine göre, demek ki hakikaten Enûşirvan adılmış. Yâni Müslüman bile olmasa, adaletli olunca yine o şeye mazhar oluyor, vücudu çürümüyor.

İlmiyle âmil, takva ehli, sâlih bir kimsenin de vücudunun çürümediğine işaret, Hocamız'ın hocası "Tekirdağlı Mustafa Feyzî Efendi" Süleymaniye Camii'nin önündeki kabristana gömülmüş. İşte aradan zaman geçmiş, kabristanın bahçesinde bir tanzim yapmak gerekmiş. Ka-

nunî'nin türbesinin kenarının genişletilmesi gerekmiş. Haber vermişler Hocamız'a demişler ki:

“Hocanızın kabrini nakletmek gerekecek şöyle bir tarafa, siz de başında bulun!”

Diyordu ki Hocamız, ben kendim duydum:

“Kabri açtık, baktık. Kefen çürümüş, hocamız aynen vefat ettiği zamandaki gibi hiç çürümeden kabrinde duruyor. Hürmetle aldık, öbür kabre koyduk.” diyor.

Yâni ilmiyle amel olan bir mübarek zâtın da, kabrinde vücudunun çürümediği de böylece görülmüş yâni.

Adaletli olacağız. Adalet iyidir, ama emirlerde daha iyidir. Emir ve komuta salâhiyetine sahip herkes daha çok riayet etmeli! Neden?.. Tek kişi adalet yapsa, faydası az bir insana olur. Zararlı bir iş yapsa, zalim olsa, zararı az kimseye olur. Ama emir ve komuta mevkisinde, ta yukarıda olan bir kimse adaletsizlik yapınca, onun adaletsizliğinden zarar görenlerin miktarı çok olur; herkes zarar görür, toplum zarar görür. Onun için emir ve komuta sahibi kimselerin adalete riayet etmesi çok daha önemli...

İnsan bazen adaleti kendisi bilemez. Türkiye’de hakimler var.

Muhakeme esnasında bir konu geliyor karşısına, hakim diyor ki:

“Bunu bilirkişiye soralım, bakalım bilirkişi bu konuda ne diyecek?”

Biz de İlâhiyat Fakültesi’nde hocalık yaparken mahkemeden dekanlığa yazı gelirdi:

“Şu konuda, bu konunun bir bilenine şu konuyu verin!” diye.

Biz de dosyayı alırdık, incelerdik. Yâni hakim kendisi karar vermiyor, bilene soruyor. Çünkü dini konu. Dini konuyu dini tahsil yapmış insanlar bilir. Doktor bilmez, mühendis bilmez, asker bilmez, başkası bilmez... Kim bilir?.. Dini tahsil yapan insan bilir. O halde bilirkişiye sormak, güzel bir şey. Bizim mahkemelerimizde o adet var.

Onun için bir insan eğer bir konuyu bilmiyorsa, bilene sormalı! Sıhhî meseleyse, doktora sormalı! Mimarlıkla ilgili, mühendislikle ilgili bir meseleyse, mimara, mühendise sormalı! Ticârî bir meseleyse, tüccara sormalı! Dini me-

seleyse, müftülere, Diyanet İşleri Başkanlığı'na, âlimlere, fâzıllara, mübarek kimselere sormalı!

Böylece adalet için kendisinin aklı yetmiyorsa, icabında bilirkişilere sormasını da söylemiş olduk. Gelelim ikinci noktaya...

b. Sehâ

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz altı şey söylüyor. Altı güzel şeyi öğretecek bize bu hadis-i şerif. Ama bunların yapılması falancalarda daha iyi buyuruyor. İkincisi:

(*Ve's-sehâü hasenün, ve lâkinne fi'l-ağ-niyâi ahsen*) *Sehâ*, sehâvet, cömertlik demek. Cömert insana *sahî* derler Arapça'da. Cömertlik, yâni elindeki kendisine ait malını, parasını, servetini, imkânını birilerine iyilik yapmak için vermek. Cömertlik etmek diyoruz buna.

Cömertlik her zaman iyidir. Allah böyle, kendisinin malı olduğu halde, iyilik yapmak için şuna buna elindeki malı mülkü, hayır olsun diye veren kimseyi sever, mükâfatlandırır. Dünyada ahirette ona hayırları ihsan eder, sevapları ihsan eder, cennetini ihsân eder, rızasını ihsan eder.

Ama bu, zenginlerde daha önemli... Neden? Burada da deminki gibi kapsam bahis konusu... Fakir cömert olmuş; tamam, iyi güzel ama fukaracığın zaten cebinde parası yok, maası az. İşte çalışıyor, elinin emeğini yiyor. Yevmiyesini ancak kendi çoluk çocuğuna yetiriyor. Yâni bunun cömertliği olsa olsa, işte yarım elma... Yediği elmayı ortasından ikiye böler, karşısındakine verir. Ne yapsın, gönlü zengin ama cebinde parası yok...

Hani rahmetli Mehmed Akif, hasta birisini ziyarete gitmiş. İyi bir insancağızmış hasta, bakmış ki evi biraz perişan, yoksulluk görülüyor her yerden, acımış. Şöyle elini cebine atmış:

“Bakalım para var mı? Ne kadar para varsa, vereyim, işte biraz ev sahipleri, o hasta olan adamın ev halkı rahat etsin.” falan diye.

Bakmış, cebinde para yok. Cüzdanını almayı unutmuş ohasta ziyaretinde... Üzülmüş o zaman, diyor ki:

*Ya hamiyetsiz olaydım, ya param ol-
saydı...*

Yâni, “Ya böyle hizmet etme, cömertlik yapma duygusu olmasaydı içimde, hiç aklıma böyle bir şey gelmeseydi; ya da cebimde param

olsaydı da verseydim, iş sonuca varsaydı.” diye böyle söylemiş.

Parası olunca insan, ne kadar yüksek zengin, ne kadar daha çok cömert olursa; zenginin cömertliği birçok kimseyi ilgilendirir, çok büyük hayır yapar.

“Aman falanca adam şurada şu hayrı yapmış, bak ne kadar büyük!..”

Neden?..

“Çok zengin de ondan...”

Fakirin birisi veyahut mütevazı birisi bir cami yapar, mahallede küçücük bir mescit olur. Ama zenginin birisi bir cami yapar; kaloriferli, pırıl pırıl, tertemiz... Abdest alma yerleri güzel, yüz numaraları müsait, geniş, her şeyi güzel... İşte caminin kenarı var, Kur’ân okuma yeri var, imamın oturma yeri var...

“Hah, tamam, bak zengin ne kadar güzel yapmış!” diyoruz.

Demek ki cömertlik iyi; ama zenginlerin o cömertlik duygusunu bilmesi, duyması ve uygulaması daha iyi. Çünkü o zaman, toplum daha çok istifade edecek.

Cömertliğı de hepimiz yapmalıyız. Hatta küçükten çocuklarımıza öğretmeliyiz. Ben bazen bakıyorum, çocuklarımızı küçükten bazı duygulara alıştırılmamız gerekir. Diyeceğiz ki:

“Al evlâdım şu parayı, bak şuradaki amcaya ver!”

“Al evlâdım şu elmayı, bak şuradaki kardeşine ver!”

“Haydi bakalım, şu şekerden bir tane de şuna götür!..”

Yâni çocuk, biraz başkasına iyilik yapmayı, onun böyle sevindiğı zaman memnun olmayı küçüklükten öğrenmeli!..

Sabahleyin bir evdeydik burada. Çocuk kardeşini kucaklamış, tombul bir bebek. Çocuk da küçük, okula gitmeyen çağda, biraz söz anlayan bir çocuk... Ben dedim ki:

“Getir kardeşini ben alayım, götüreyim!” dedim.

Tahmin ettim ki, vermeyecek kardeşini. “Yok, vermem!” diyecek sandım. Hemen getirdi.

“Aferin, bak, mâşallah!..” falan dedim.

Yâni, biraz küçükten eğitmemiz, öğretmemiz lazım, bu şeyleri çocuklara söylememiz lazım!..

Cömertlik iyi, ama zenginlerde daha müspet sonuçlar hâsıl eder. Zenginlerin cömertliğe dikkat etmesi daha mühim!

c. Vera'

Üçüncü güzel huy:

(*Ve'l-vera'u hasenün, ve lâkinne fi'l-ulemâi ahsen*) Vera', şüphelilerden bile kaçınacak bir titizlik göstermek demek.

Bir insan günahlardan kaçınacak. Bu ne?..

Haram... “Almam!..”

Bu ne?.. Günah... “Yapmam!” diyecek, haramlardan ve günahlardan Müslüman sakınacak. Çünkü haramlar ateştir, günahlar cezadır, felakettir.

Haramı işlerse, yerse, cehenneme düşer. Günahı işlerse, cehenneme düşer, cezayı çeker.

Onun için haramlardan ve günahlardan Müslümanın uzak durması lazım, sakınması lazım!.. Böyle şüpheliye bile yanaşmaması lazım, “Ya haramsa?..” diye korkup, iyice öğrenmediği şeye yanaşmaması lazım!..

Bu vera', yâni şüpheliden bile kaçınmak, titiz korunmak, kendisini kollamak güzel bir duygudur.

Peygamber Efendimiz'in ashab-ı kirâmı böyle idiler. Şüphelilerden bile korkarlardı. "Haram olur belki, günaha düşeriz belki?" diye korkularından, helallerden bile bazen sabrederlerdi, uzak dururlardı. Eğer o konuda biraz bilgileri eksikse, sorup anlayıncaya kadar dikkat ederlerdi.

Evet, vera' iyidir ama, âlimlerde daha iyidir. Alimin biraz daha dikkat etmesi lazım, titiz olması lazım!

Hem sözüne, söylediği şeye dikkat etmesi lazım; hem de yediğine, içtiğine, aldığına daha dikkat etmesi icap eder. Haramlardan, günahlardan daha titiz kaçınması lazım!..

İki sebep düşünüyorum bunun için... Çünkü, herkes âlimi gözler ve onu kendisine örnek ittihaz eder:

"Alim şöyle yaptı, o halde demek ki bir mahzuru yok, ben de yapabilirim." sanır.

O halde âlim kendisi böyle titiz olmalı ki, herkesin kendisine baktığını bilmeli ki, doğru

hareket etmeli ki, başkaları ona bakıp yanılmasın!.. Bir sebep bunu görüyorum.

İkinci sebep de; âlimler böyle haramdan falan korkmayan bir kimse olursa, o zaman birisinden sağlayacağı menfaate göre, onun keyfine uygun fetva verir.

Yâni siparişe göre fetva verir. Dalkavukluk yapar, yaltaklanma yapar. Veyahut işte birisinin gözüne girmek için “Şöyle de olur, böyle de olur...” der.

Olmaz! Allah âlimlerle ahd etmiştir, onlardan ahit almıştır, söz almıştır: Alim nerede olursa olsun, hakkı söyleyecek!..

Hattâ âlimin öyle vazifesi vardır ki, âlim zalim hükümdarın karşısında bile hakkı söyleyecek:

أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ⁴

(*Efdalü'l-cihâd, kelimetü hakkın inde sultânin câir.*) “Cihatın en üstünü, zalim hükümdarın karşısında hak sözü söylemektir.” diye Peygamber Efendimiz bildiriyor.

⁴ Ebû Dâvûd, “Melâhim”, 17 (4344); Tirmizî, “Fiten”, 17 (Bab başlığı); Râmûzu'l-Ehâdis, 76/11.

Şimdi bu zamanda bakıyoruz: Biraz karşı-sındaki adamkuvvetli ise, mevki makam sahibi ise, güç kuvvet sahibi ise; millet hemen başlıyor onu tasdik etmeye... İnanmasa bile, yaptığı şeyin yanlış olduğunu görse bile, onun karşısında itiraz edemiyor, yaltaklanmaya başlıyor, dalkavukluğa başlıyor. Yanlış alkışlamaya başlıyor. Yanlış sözün karşısına çıkmıyor, pusuyor, susuyor.

Alim böyle yaptığı zaman, o zaman öteki insanlar da hakkı bilemez. Yâni, bilirkişi hakkı söylemezse, hakim hakkı nasıl bilecek. Bilirkişi doğru söylemeli!.. Alim hakkı söylemeli ki, başkaları da, “Haa, benim bu yaptığım yanlışmış meğerse ben anlayamamışım bunu...” diye, ayağını denk alsın.

Bu bakımlardan, âlimin dikkatli olması, titiz olması, haramlardan uzak durmaya çok gayret etmesi lazım!.. Vera’, günahlardan sakınmak çekinmek güzel ama, şüphelilerden sakınmak güzel ama, âlimlerin buna daha çok riayet etmesi lazım!..

d. Sabır

(*Ve's-sabru hasenün ve lâkinne fi'l-fukarâi ahsen*) “Sabır güzeldir, herkes için güzeldir, herkes sabretmeli ama, fakirler özellikle sabretmeli!” Çünkü ne olur fakir sabretmezse?.. Aç kaldım, açık kaldım diye harama uzanır. Haram işleri işlemeye başlar, hırsızlık yapmaya kalkar, haksızlık yapmaya kalkar... Fakirlikten korktuğundan veyahut “Aç kalacağım, açıkta kalacağım...” gibi bir endişeden dolayı böyle yapmaya başlar.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz diyor ki hadis-i şeriflerinde:

“Siz nerede olursanız olun, eceliniz gelip sizi bulmayacak mı?.. Nereye saklansa insan, ölüm geldiği zaman, eceli geldiği zaman, ömrü bittiği zaman, eceli onu bulacak. Ecelinizin sizi aradığı, kesin olarak bulduğu gibi, rızkınız da bulur sizi... Bulacak, gelecek, hiç çekinmeyin! Onun için sakın ha yanlış yollara sapmayın, rızkınızı helal yollardan arayın! Rızık kazanma yolunuzun helal olmasına dikkat edin!” buyuruyor hadis-i şeriflerinde.

Onun için fukaranın bulursa ne âlâ, helalinden alması lazım!

Bulamazsa, sabretmeye dikkat etmesi daha da iyi olur.

Fakirlik bir imtihandır. İyi bir şey değil, zor bir şey, acı bir şey, ateşten bir gömlek gibi bir şey ama, Allah bazen böyle acı şeylerle insanı imtihan eder. Böyle üzücü, acı şeylerle imtihan olduğu zaman, kulun nasıl kulluk yapması lazım?.. Acıya tahammül edip sabretmesi lazım!.. Nimet verdiği zaman; Allah bazen iyilik verir, nimet verir, bolluk verir, hoşluk verir... O zaman da ne yapması lazım?.. Şükretmesi lazım!.. Harama kaymaması lazım!

Allah bazen insanları nimet vererek imtihan eder. Nimet verdiği zaman, iyi haller verdiği zaman, memnun olacak durumlarla karşılaştırdığı zaman, “Elhamdülillâh, çok şükür...” diye Allah’a minnettar olması, şükretmesi, hamd etmesi lazım kulun... Bazan da hastalık gibi, üzücü olaylar gibi, fakirlik gibi insanların hoşuna gitmeyen durumlar başına gelir. O zaman da sabretmesi lazım!.. Çünkü onu da takdir eden, onu da kulun başına getiren Allah’tır. Binâenaleyh, fakirlik böyle bir sabır imtihanı olduğundan, özellikle fakirin sabretmesi daha önemli, daha mühim bir iş oluyor.

Temenni ederiz ki Allah bizi hiçbir yönden, hiçbir vech ile yoksulluğa, fakirliğe düşürmesin...

Ama herhangi bir şekilde böyle bir sıkıntı bahis konusu olursa, bileceğiz ki sabretmek lazım!..

Hastalık gelirse, bileceğiz ki, sabretmemiz lazım!.. Üzücü bir olay gelirse başımıza, bileceğiz ki, sabretmemiz lazım!..

“Sabır güzel, fakat fakirlerde sabretmek daha da güzel olur.” diyor Efendimiz.

e. Tövbe

Beşinci cümleye geliyoruz:

(*Ve't-tevbetü hasenün ve lâkinne fi's-siyâseti ahsen*) “Tövbe güzeldir, fakat siyasette daha güzel olur.” diyor. Tabi, *siyaset* kelimesi bazı rivayetlerde (*fi'ş-şebâbeti ahsen*) diye geçiyor. İkisine göre de söyleyelim:

(*Ve't-tevbetü hasenün ve lâkinne fi'ş-şebâbeti ahsen*) denilmişse; “Tevbe güzeldir. İnsanın günahlarından dönmesi, Cenâb-ı Hakk’a yönelmesi, iyi Müslüman olmaya, doğru yola girmesi güzeldir.

Fakat gençlikte tövbe daha güzeldir.” Yâni gençlikte, insanın kanı kaynarken, canı isterken, duyguları kuvvetli iken, eğer gençlikteyken insan tövbe ederse, iyi olur. O zaman, gençliğinden itibaren ömrünü sevaplı geçirmiş olur. Uzun yıllar günahta yaşamış yaşamış da, sonradan tövbe etmiş insan gibi olmaz.

Bir de gençlikte, duygular çok kuvvetli iken insanın tövbe etmesinin derecesi çok daha fazla, kıymeti daha fazla... Yaşlılıkta zaten günaha mecali kalmadığı için tövbe daha kolay. Gençlikte daha zor, onun için sevabı daha fazla.

(*Ve't-tevbetü hasenün ve lâkinne fi's-siyâseti ahsen*) yazılmış burada. Ben de Almanya'da olduğum için bunun kaynaklarını karıştırıp da, orda nasıl yazıldığını görmem, şu anda mümkün değil.

Eğer *fi's-siyâset*'i ise; *siyaset*, hukûkî bakımdan bir suçluyu cezalandırmak demek. Farsça'da da, bir adamı suçlu ise cezalandırıp idam etmeye, *siyâset-gerden* derler. Yâni cezalandırmada dönüş olursa, daha iyi olur.

Bir üçüncü rivayet var, (*fi's-seyyiâti ah-sen*) diye geçiyor. O zaman, “Günahtan dönmek, günahtan tövbe etmek daha iyidir.” manasına gelir.

Hepsi de güzel, her yönden de doğru: Gençlikte tövbe daha kıymetli... İslâmî bakımdan, dini bakımdan cezalı duruma düşmüşse, yine dönmek daha iyi... Veyahut da, seyyiata düşmüşse insan, seyyiattan dönmek daha iyi...

f. Hayâ

Sonuncu cümlesi bu hadis-i şerifin:

(*Ve'l-hayâü hasenün ve lâkinne fi'n-nisâi ah-sen.*) “Utanma duygusu, utanç duygusu güzel bir duygudur.” diyor Peygamber Efendimiz. “Fakat bu hanımlarda olursa, kadınlarda olursa, daha güzel olur.” diye bildiriyor.

Biliyorsunuz, utanma duygusu, insanın yapacağı bir şeyi yapmasını engeller. Yüzü kızarır, kenara çekilir, boynunu büker, ellerini önüne kavuşturur. Ne oldu?.. Utandı, ondan yapamıyor.

Bazısı bu utanmayı uygun görmüyor:

“Canım bu kadar da utangaç olma! İşte çık, konuş, yap! Şu işi yap, bu işi yap!...” diyor.

Hatta bir delikanlı, kardeşini yakalamış, “Bak bu kadar utangaç olma!” diye ona nasihat

çekiyormuş, nutuk çekiyormuş, onu sıkıştırı-yormuş.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, onun kardeşini sıkıştırdığını gö-rünce:

دَعُهُ فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ⁵

(*Da'hü*) “Bırak onun yakasını; (*fe-inne'l-hayâe mine'l-îmân*) utanma duygusu imandan-dır. İmanı olmasa, utanmaz olur, arlanmaz olur, her türlü edepsizliği yapar. Sen onun utangaçlığını kaldırmaya, gidermeye çalışma! Utangaçlık iyidir.” buyurmuş.

Utangaçlık insanı günahlardan, haramlar-dan da korur. Sonra sonra da, yavaş yavaş açılır insan. O bakımdan öyle utangaç olmak iyidir. Hayâ sahibi olmak, utanma sahibi olmak iyidir ama; hanımlarda utangaç olmak daha da iyidir. Çünkü hanım, hayâ duygusuna sahip olunca, namus daha iyi korunmuş olur. Hayâ duygusu olmayınca, o zaman namus heder olur, kötü

⁵ Buhârî, “Îmân”, 14 (24).

yollar, kapılar açılır. Kötü kapılar açılınca, nesiller bozulur.

İslâm hanımın korunmasına çok önem veriyor ve ailede hanıma çok değer veriyor. Ama asıl değer verdiği, neslin temizliğidir. Yâni neslin sapasağlam olması ve çocuğun annesinin, babasının başında olması, ona bakması, belli olması çok önemli oluyor.

Onun için nikâh yoluyla evlenmek çok sevap oluyor. Bunun aksi yollarla birtakım işler yapmak, çok günah oluyor. Çünkü, bu aileyi bozuyor, nesli bozuyor, bir çok içtimai zararlar meydana getiriyor. Bunun kilidi de hanım oluyor. Hanımlar hayâ sahibi olursa, çok iyi oluyor.

İslâm, her görev sahibine görevi yüklemiştir. Yâni erkeğin de görevleri vardır, hanımın da görevleri vardır. Ayet-i kerimede buyruluyor ki:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ
وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ⁶

⁶ 24/Nûr, 30.

(*Kul li'l-mü'minîne yeğuddû min ebsârihim ve yahfezû furûcehüm*) “Mümin erkeklere söyle ey Rasû'l-i Zîşânım, gözlerine sahip olsunlar, namuslarını korusunlar, harama kucak açmasınlar!”

Ondan sonraki ayette de:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ
وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ⁷

Ve kul li'l-mü'minâti yağdudne ebsârihinne ve yahfazne furûcehünne) buyruluyor. Yâni, “Hanımlara da söyle, onlar da gözlerine sahip olsunlar, haram olan yerlere, kişilere bakmasınlar; namuslarını korusunlar, namuslarını pâyümâl etmesinler!” diye tavsiye, iki tarafa birden veriliyor.

Burada en önemli olan, hanımın hayâ sahibi olmasıdır. Erkekler biraz dışarıda dolaştığından, küçükten beri dış hayata alıştığından, o hususta biraz daha mahrumiyetli olabilirler, hayâları yıpranmış olabilir. Ama hanım hayâ sa-

⁷ 24/Nûr, 31.

hibi olduğu zaman, utangaç olduğu zaman, korunma daha iyi tahakkuk etmiş oluyor herhalde, Allâh-u a'lem...

Onun için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Hazretleri, “Utanç duygusu güzeldir, utanma güzel bir duygudur, koruyucu bir duygudur, herkeste iyidir ama hanımlarda, hanımefendilerde daha iyi olur.” buyuruyor.

Böylece Hazret-i Ali Efendimiz'in rivayet ettiği bu hadis-i şeriften altı tane güzel huyu tanımış olduk:

1. “Adalet güzel bir huydur; adaletle hareket etmek, adalete riayetskâr olmak, âdil olmak güzeldir, ama yöneticilerde, emirlerde daha güzeldir.

2. Sehâvetli olmak güzel bir huydur; cömert olmak, eli açık olmak, iyiliksever olmak güzeldir, ama zenginlerde daha güzeldir.

3. Haramlardan, günahlardan kaçınma duygusu, titiz korunma duygusu iyidir ama, âlimlerde daha güzeldir.

4. Sabretmek güzel bir duygudur, herkeste olması lazım; fakat fakirlerde sabır daha önemlidir. Fakirde sabır olmazsa, her şeyi daha başka bir şekilde yapar.

5. Tövbe güzeldir ama, gençlikte güzeldir veya günahdan tövbe güzeldir veyahut da cezanın affedilmesi tarzında güzeldir

6. Hayâ da güzeldir ama, hanımlarda daha güzeldir.

Allah Teâlâ Hazretleri bizi adaletli, cömert, günahlardan kaçınan, sabırlı, şükürlü, günahlardan, hatalardan dönmüş; günahlara, hatalara bulaşmayarak yaşamaya azmetmiş, hayâ sahibi, edepli, terbiyeli, olgun, kâmil Müslümanlar eylesin... Kötü huylardan korusun...

إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الْقَائِمِ
بِاللَّيْلِ الظَّامِي بِالْهَوَاجِرِ⁸

(Inne'r-racüle leyüdrükü bi-hüsni hulukihî deracete'l-kâimi bi'l-leyli, ez-zâmi bi'l-hevâcir) “Bir insan iyi huyu sayesinde gündüzleri akşamlara kadar takva yoluyla hareket edip oruç tutan; geceleri sabahlara kadar da ibadet aşkıyla ibadet eden, zikreden insanların

⁸ Beyhakî, Şu'abü'l-Îmân, 10/365 (7633); Râmûzu'l-Ehâdîs, 99/7.

derecesine ulaşabilir. O kadar çok sevaplar kazanabilir.” buyruluyor hadis-i şeriflerde.

O halde biz de, ahlakımızı güzelleştirmeye dikkat edelim! Bu hadis-i şerif ve buna benzer hadis-i şerifler, bize güzel huyların neler olduğunu öğretiyor.

Hadis-i şerifleri çok okuyalım, öğrenelim!.. Kur’ân-ı Kerim’i çok okuyalım, güzel huyları öğrenelim!.. Peygamberlerin hayatlarını okuyalım, *-salevâtü’llâhi ve selâmühû aleyhim ecmaîn-* onları kendimize örnek alalım, onlardan güzel huyları, güzellikleri öğrenelim!.. Evliyâullahı, sahabe-i kirâmı, sâlihleri, âbidleri, zâhidleri okuyalım, tanıyalım!..

Biz dergilerimizde okuyuculara, bu hususlarda faydalı olsun diye “*Sahabe Hayatından Tablolar*” isimli cilt cilt kitaplar hediye ettik. “Onlar okunsun; kardeşlerimiz onları kendilerine örnek alsınlar, nümûne-i imtisâl edinsinler!” diye.

Böylece Kur’ân’ı okuyarak, hadisleri öğrenerek, dinimizi öğrenerek, ahlak kitaplarını okuyarak; güzel ahlaklı insanları, peygamberleri, sahabe-i kirâmı, sâlihleri, evliyâullahı tanıyarak, hayatlarını okuyarak, biz de güzel

huyları öğrenelim, uygulayalım!.. Kötü huyları tanıyıp, onlardan kurtulalım, korunalım; o huy-lara düşmemeye çalışalım!..

Aziz ve sevgili kardeşlerim;

es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berakâtühû.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

12 Zilka'de 1417 / 21 Mart 1997

ALMANYA

[Bütün CUMA SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
KÜRSÜ